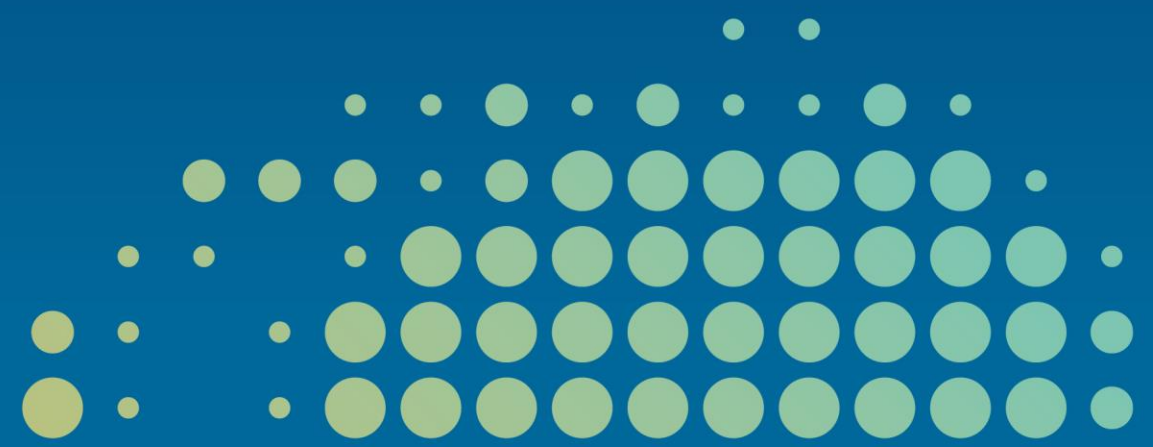

Welkom

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Gebieds- of landschapsbiografieën

Edwin Raap

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Er komt een boel op het landelijk gebied af

Grote transitie in het landschap o.a.:

- transitie in de landbouw
- klimaatadaptatie
- energietransitie
- omgang met bodemdaling
- woningbouwopgave binnen en om de stad

Landschappelijke diversiteit staat onder druk

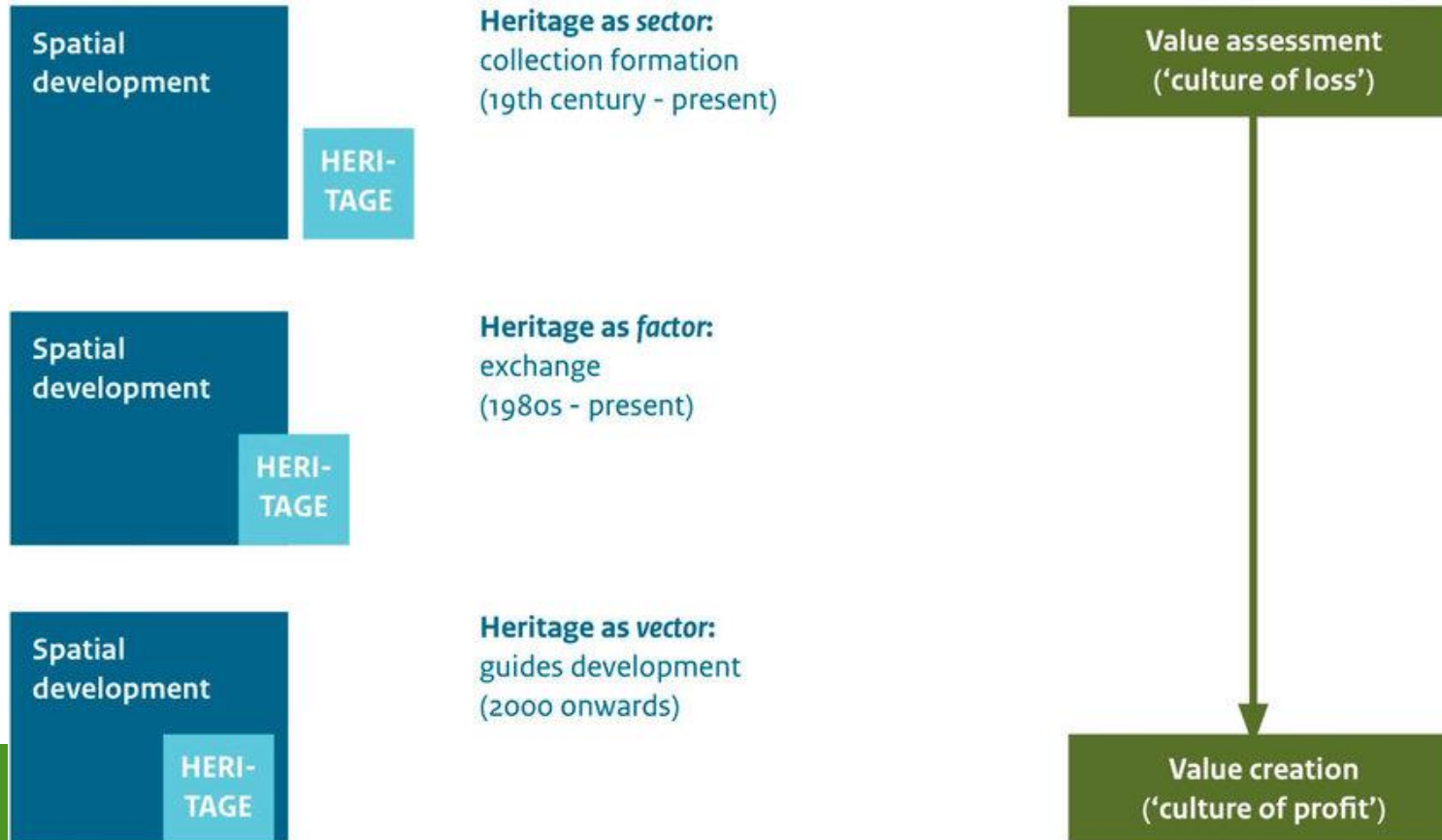
Gedegen kennis en bewustwording van kwaliteiten van de eigen leefomgeving bij beleidmakers en burgers is cruciaal

Belangrijk dat gemeenten een goed beeld hebben van hun eigen identiteit en ruimtelijke kernkwaliteiten

Trend 1:

Integrale aanpak, erfgoed als vector en bredere definitie van erfgoed

Trend 2: Participatie

dé uitdaging

- › Omgevingswet verlangt participatieproces
- › Geen instructie hoe=> dat mag u zelf uitvinden
- › Nieuw en spannend voor gemeenten

Cultureel erfgoed

Eén van de omgevingswaarden in de Omgevingswet

- › Rekening houden met erfgoed (incl. landschap) in lokale planning sinds 2012 (BRO)
 - Grote variëteit
- › Waar en hoe goede landschappelijke informatie vinden?
 - Kwaliteit en schaal info verschilt per regio / gemeente
 - Ontbreken eenduidig nationaal overzicht
- › Rijksdienst Cultureel Erfgoed
 - Handreiking gebiedsbiografie tbv omgevingswet en participatie

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Gebiedsbiografie
als basis voor
ontwikkelingen in de
fysieke leefomgeving

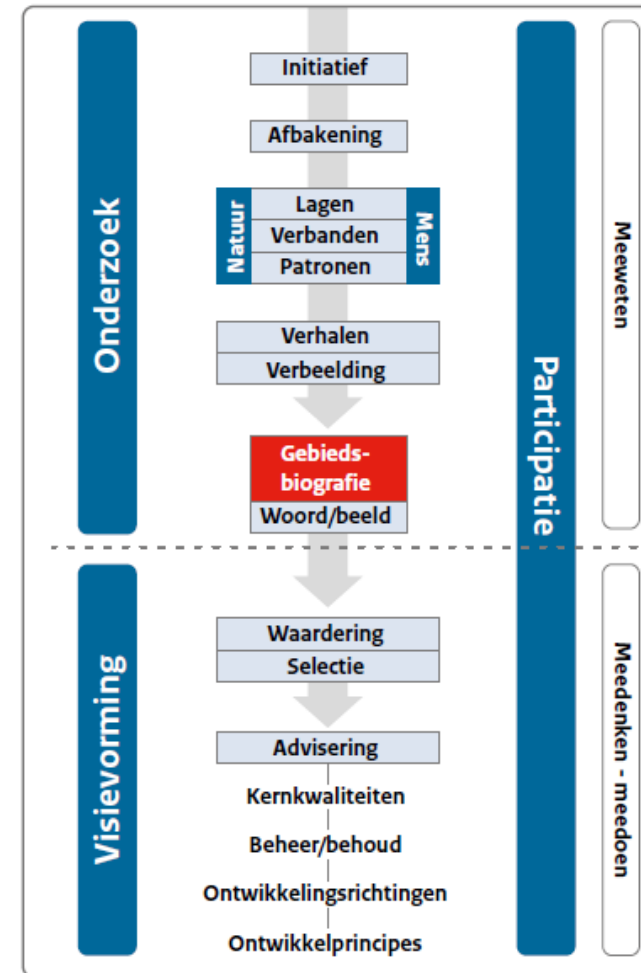
Wat is een gebiedsbiografie ?

Een gebiedsbiografie is een integraal, wetenschappelijk verantwoord, toegankelijk geschreven en rijk geïllustreerd verhaal over de opbouw, ontstaansgeschiedenis, kernkwaliteiten en eventueel toekomstmogelijkheden van een gebied

De gebiedsbiografie is een goede manier om de kernwaarden en identiteit van de gemeente te bepalen ter voorbereiding op de omgevingsvisie (RCE)

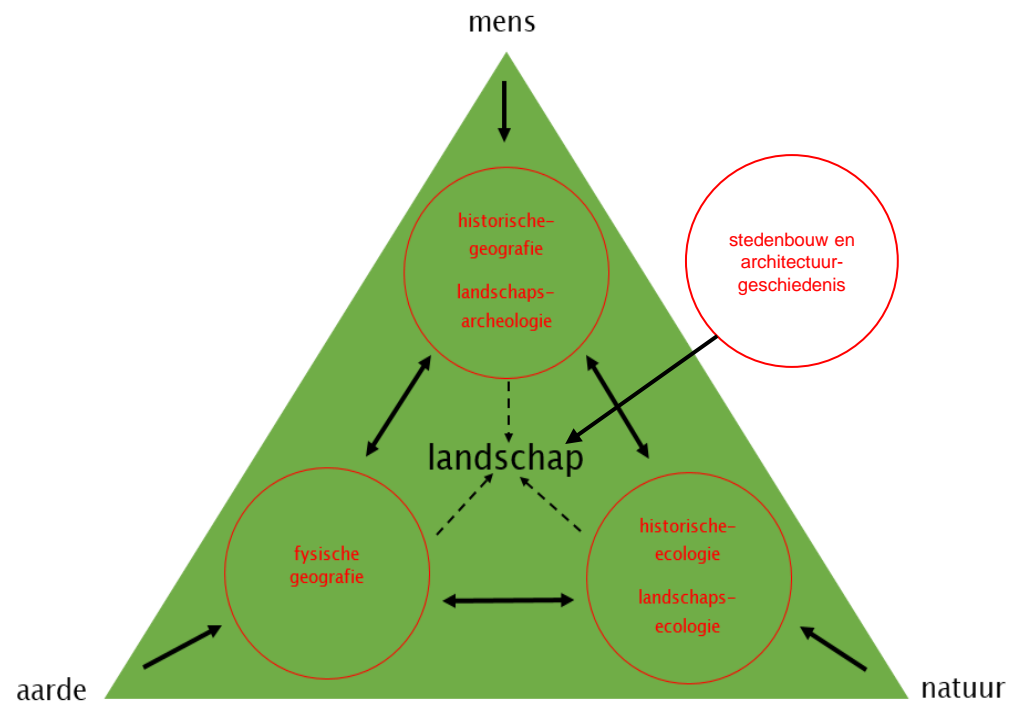
Kenmerken gebiedsbiografie

- › Aandacht voor *alle* aspecten van het landschap en voor de wisselwerking tussen mens en natuur, resulterend in *gelaagdheid* van landschappen in een langetermijnperspectief.
- › Aandacht voor het belang van het persoonlijk en collectief 'auteurschap' van de mens in vorming, gebruik en verandering van het landschap
- › Samenstelling via participatie. Experts nemen het initiatief, bewoners en betrokkenen becommentariëren en vullen aan
- › Geen vaste onderzoeksschaal en in ieder geval niet object- maar omgevingsgericht
- › Niet alleen inzicht in 'objectieve' ontwikkelingen als wonen, grondgebruik en waterstaat, maar ook immateriële aspecten

Integraal (holistische benadering)

Vertellen van het samenhangende verhaal van aarde, mens en natuur

Resultierend in aardkundige -, cultuurhistorische - en natuurwaarden in stad en land

Integraal: wetenschappelijk verantwoord, maar ook stevig geworteld in lokale kennis

1. Kennis van deskundigen (*expert knowledge*)
2. Kennis van streekbewoners en vrijwilligers (*local knowledge*)
 - Werkgroep met streekkenners ondersteunt de onderzoeker(s)
 - Samenwerking met historische verenigingen
 - Interviews
 - Bewonersavonden om kennis te delen en op te halen

Toegankelijk

Duidelijke taal gebruiken

Beelden moeten aanspreken

54

Landschapsbiografie van het waddengebied | Deel 2: Weidse zee, krap land; bewoningsgeschiedenis van de Waddeneilanden

Een van de vele neveninkomsten op de eilanden bestond op Terschelling uit de besenpluk (cranberries), zoals op deze uit 1915 daterende foto. Bij het kruisje de grootvader van de auteur (Meindert Schroor 1897-1925) en links van hem diens vader Heert Meindert Schroor (1874-1961). Foto: collectie auteur.

getypeerd als die van een agrarisch-maritieme samenleving. Alle eilanden – op Ameland na – kenden ook hun zeevaartschool, waarvan alleen die op Terschelling overbleef. Ook Harlingen en Delfzijl herbergen maritieme opleidingsinstellingen. De oriëntatie op de zeevaart en de walvisvaart (in het bijzonder in de 18^e eeuw) leidde ertoe dat een aanzienlijk deel van de mannelijke bevolking een groot deel van het jaar op zee zat. Het verschaft aan vrouwen een zeer zelfstandige

positie en een grote mate van zelfredzaamheid. Omgekeerd bracht de koopvaardij veel mannen in alle uithoeken van de wereld, vanwaar zij niet alleen souvenirs – zie de ingerichte commandeurskamers in de eilandse musea – maar ook nieuwe ideeën meebrachten. De Waddeneilanden behoorden na 1860 tot de eerste gebieden in ons land waar de moderne geboortebepijking zijn intrede deed en het geboortecijfer bijgevolg al vroeg daalde.

Veilige reden

Op Texel en Ameland was de landbouw tot het midden van de vorige eeuw het belangrijkste middel van bestaan. Verder terug in de tijd was de scheepvaart ook hier veel belangrijker. Vanaf het einde van de 16^e eeuw tot in de 18^e eeuw was Amsterdam de belangrijkste haven van Europa. De meeste schepen van en naar de stad voeren over de Zuiderzee door het Vlie en meer nog door het Marsdiep. Alvorens de schepen van bijvoorbeeld de VOC (Verenigde Oostindische Compagnie) koers richting het oosten zetten werden op de Rede van Texel leeftocht, vers water en bemanning aan boord genomen. De reden van de eilanden en havens als Delfzijl – waar de retourvloot uit West-Indië onder Michiel de Ruyter in 1665 aanlandde – Tongeërden in tijden van oorlog ook als schuilplaats, naast uiteraard wacht- en overslagplek. Vlieland was steunpunt voor de admiraliteiten van Amsterdam en Noorderkwartier (Hoorn en Enkhuizen). Na Dokkum, dat tot 1729 in open verbinding met de Lauwerszee stond, sinds 1596 de Friese Admiraliteit (voor de noordelijke provincies) huisvestte, waaraan het museum Admiraliteitshuis herinnert, werd deze in 1644 overgeplaatst naar het gunstiger gelegen Harlingen. Bekend is de overval op een Nederlandse koopvaardijvloot van 140 schepen op de Vliere en aansluitend het afbranden van West-Terschelling in augustus 1666 (Holmes Bonfire). Bij de overslagplaats op de Rede van Texel kwam het dorp 't Schilt, later Oudeschild tot ontwikkeling, waar in 1780 Texels eerste haven werd aangelegd. Terschelling en vooral Vlieland hadden een enorm aandeel als leveranciers van

2.2 Eilandcultuur: voelbaar maritiem verleden

55

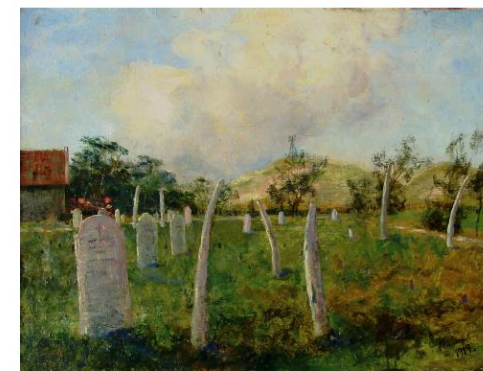

De rede van Texel bij Oudeschild ('t Schilt) vormde de belangrijkste aanlandings- en vertrekplaats van de schepen van de Verenigde Oostindische Compagnie. Fraai zichtbaar is voorts de in 1614 herijekte Polder Waal en Burg met de verschillende, deels nog bestaande doorbraakwerken. Bron: www.expeditiewadden.nl/deredeavantexel

Schippers en ander varende volk in de zogeheten moedernegotie, de handel van de Republiek der Verenigde Nederlanden op de landen rondom de Oostzee. Tussen 1574 en 1656 namen Vlieland, Terschelling en Amelanders schippers gemiddeld 20-47% van de passages en vaarten door de Sont voor hun rekening.

Walvisvaart

Van groot belang voor de waddeneconomie was de walvisvaart die tussen 1614 en 1865 werd beoefend. In de 18^e eeuw verschoof het accent van Spitsbergen en Oost-Groenland (de zogeheten Groenlandvaart) naar de vaart op Straat Davis ten westen van Groenland. Bij de zeventiende-eeuwse Groenlandvaart was vooral het westelijke Waddengebied (Vlieland, Texel,

Op Vlieland dienden walviskaken vroeger als grafstenen (schilderij van Betsy Akerstoot-Berg)

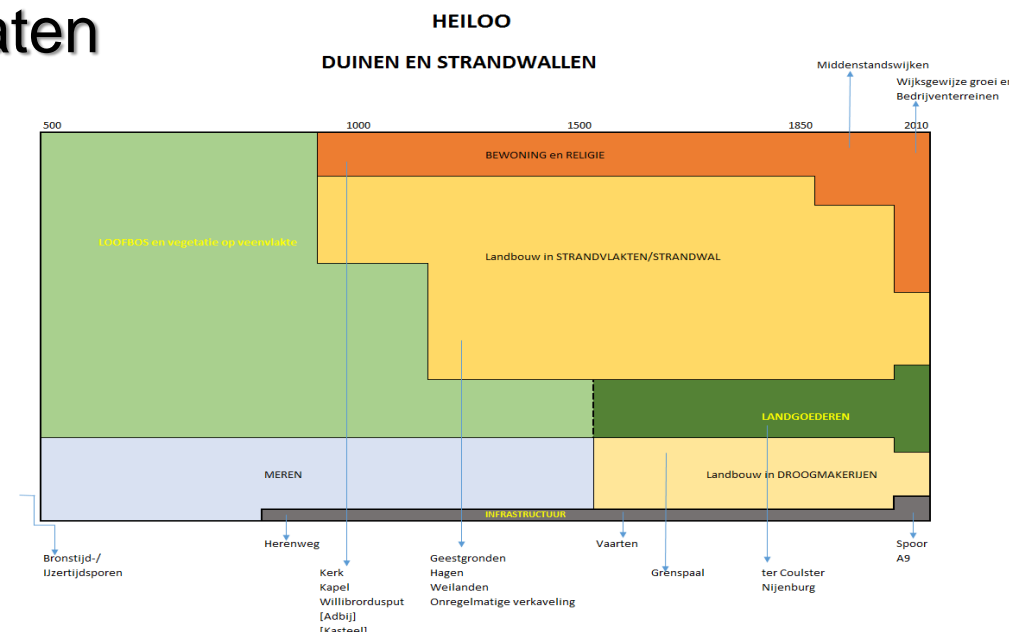
Huisduinen) betrokken. Vooral Huisduinen/Den Helder bleef de belangrijkste leverancier van commandeurs en zeelieden ter walvisvaart, in de 18^e eeuw aangevuld met bewoners van de Noord-Friese eilanden als Föhr en Sylt. Wat op Straat Davis ten westen van Groenland. Bij de zeventiende-eeuwse Groenlandvaart was vooral het westelijke Waddengebied (Vlieland, Texel,

verbreidde zich de Straat Davisvaart naar de oostelijke gelegen eilanden Ameland en Borkum. Daarnaast speelden de eilanders een sleutelrol in de eerdergenoemde walvisvaart. De westelijke voorliefde van de 17^e en vroege 18^e eeuw, Ameland en Schiermonnikoog (maar ook Borkum) vooral tussen 1720 en 1780, toen er een einde kwam aan de bloei van deze vorm van visserij. Na 1660

Lange lijnen in de tijd: verbinding van verleden, heden en toekomst (trendlijnen)

- De generaties voor ons lieten het rijk geschakeerde en rijk gelaagde landschap na dat we nu hebben
- Wij leveren in deze tijd een enorme bijdrage aan dit verhaal
- Daarmee bepalen wij ook welke aarde, welk erfgoed en welke natuur wij aan de generaties na ons willen nalaten

Nut van de gebiedsbiografie

- › Geeft inzicht in de ontwikkeling van het landschap door de eeuwen heen
- › Benoemt de kenmerken en karakteristieken van deelgebieden of thema's
- › Versterkt het begrip dat landschap dynamisch is en dus altijd verandert
- › Versterkt het begrip van de onderlinge verbondenheid tussen sectoren en stimuleert daardoor integraal denken

Nut van de gebiedsbiografie

Vormt een neutraal en feitelijk startpunt bij participatie in gebiedsprocessen

Biedt richtinggevende randvoorwaarden voor toekomstige ingrepen in het landschap

Vormt een goede bouwsteen voor de omgevingsvisie

Kortom: het levert inspiratie voor toekomstige ontwikkelingen in een gebied en de broodnodige *common ground* in gebiedsprocessen

Waarden samengevat in de 6 e's: economie, educatie, ecologie, ethiek, esthetiek, erfgoed

Doelgroepen gebiedsbiografie

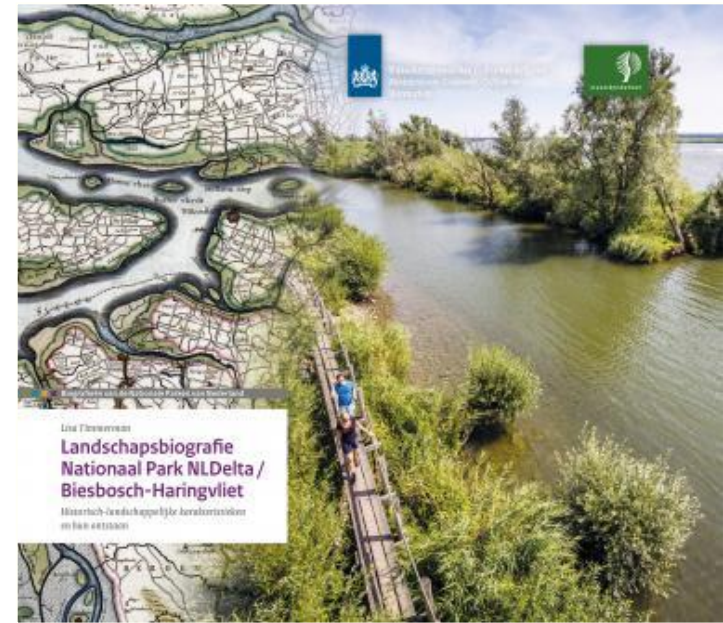
1. Bewoners: kennis van eigen leefomgeving
2. Kinderen / jongeren: omgevingsonderwijs scholen, integratie van aardrijkskunde, geschiedenis en biologie
3. Bezoekers: kennisbron voor cultuurtoerisme
4. Ondernemers: duurzaam ondernemen, regio branding, biobased economy, natuurinclusieve landbouw
5. Beleidsmakers: input voor nieuw integraal omgevingsbeleid
6. Beheerders: gebiedseigen patroon- en proceskennis als input voor natuur- en landschapsbeheer
7. Ontwerpers: het verhaal van de plek als vertrekpunt en ter inspiratie

Type producten

- Rijk geïllustreerd publieksboek
- Beleidsrapport
- Website (onderverdeling in kernverhalen van 250-400 woorden)
- Digitale landschapsatlas (GIS-atlas elementen, structuren, patronen, kernkwaliteiten)
- Toeristische gids
- Educatieve producten voor scholenwerk

Voorbeelden

